

SOTE EI TULE KOSKAAN VALMIIKSI

Pääkirjoitus

Janus

Sosiaali- ja terveydenhuollon reformin tarkoituksena on turvata tärkeät julkiset palvelut ja lisätä ihmisten mahdollisuuksia osallistua, vaikuttaa ja valita. Sosiaali- ja terveyspalveluista halutaan kokonaisuus, jossa on vaikuttavat ja tehokkaat toimintatavat, ihmiset saavat palveluja nykyistä yhdenvertaisemmin, palvelujen saatavuus paranee ja kustannukset alenevat. Sote-uudistusta on valmisteltu yli kymmenen vuotta. Siihen viime hetkillä liitetty palvelujen järjestämistä vastuun siirtäminen kunnilta maakunnille on valtava muutos ja investointi.

Asiakkaan valinnanvapaus on toki hyvä tavoite. Suunnitellun uudistuksen mukaan asiakas tai potilas *valitsee* itse palvelujen tuottajan, mutta keskusteluissa on jäänyt epäselväksi se, miten valitseminen tapahtuu. Onko kansalaisilla yhdenvertainen mahdollisuus tehdä tietoon perustuvia valintoja? Mitkä valinnan paikat itseasiassa lisäävät kansalaisten eriarvoisuutta sen poistamisen sijaan? Valinta on kirjallinen päätös, joka vaatii palvelun käyttäjältä resursseja kuten myös palvelun tuottajalta. Keskusteluissa myös unohtuu helposti se, että terveyspalveluissa on jo nyt valinnanvapaus. Sosiaalipalveluissa vapaus valita sen sijaan on usein melko tyhjä käsite, jos asiakas ensisijaisesti tarvitsee sitä, että joku ottaa hänen asiansa hoitaakseen, kun ei itse pysty, jaksa tai halua.

Valtakunnallinen asiakas- ja potilastietojärjestelmän kehittämistyö on keskeisessä asemassa sote-uudistuksessa. Tällä hetkellä tietojärjestelmien väliset erot kunnissa ovat suuret. Mitä ja miten tietoa hallitaan ja arvioidaan? Toimeentulotuen siirto Kelalle on osittanut, että tietojärjestelmien muutokset eivät suju käytännössä ongelmitta. Riskinä on, jos sote-tietojärjestelmä otetaan käyttöön keskeneräisenä, että kansalaiset eivät saa tarvitsemaansa apua.

Sote-keskustelussa puhutaan sangen vähän tulevaisuudesta. Millainen on palvelujärjestelmä sen jälkeen, kun nyt sotesta tohkeilevat poliitikot siirtyvät muihin aiheisiin, sote-kehittäjät uupuvat ja digimarkkinat suuntaavat kohti uusia haasteita? Joidenkin on hoidettava asiakkaat, palveluohjaus, hallinto ja rahoitus. Millaisessa kunnossa ”taistelutanner” on arkikäyttöön? Ainakin siellä on paljon naisia, sillä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöstä miltei 90 prosenttia on naisia. Soten tasa-arvovaikutuksista on ylipäättään käyty keskustelua niukasti, vaikka tiedämme, että eroja on ennen soteakin sukupuolten hyvinvoinnissa, mahdollisuuksissa ja velvoitteissa.

JANUS jatkaa sote-integraatioon liittyvää keskustelua. Lehti tarjosi sote-symposiumille foorumin. Lähestyimme joitakin alan tutkijoita kirjeellä: ”Sote-uudistus herättää paljon keskustelua. Varmaan joka päivä, ellei joka tunti digitaaliseen maailmaan pullahtaa uusi blogi, päivitys tai kommentaari sosiaali- ja terveyspalvelujen reformista. Olemme pohtineet Janus-lehdessä, mikä on tieteellisen aikakauslehden asema ja tehtävä tässä politiikkaprosessissa, jossa sosiaalinen media ja nopea digitaalinen uutisvirta tuottavat valtavasti tietoa, hyvää ja huonoa. Olemme päätyneet siihen, että Janus-lehdelle luonteva rooli on julkaista puheenvuoroja, joissa meillä on oleva sote-reformi liitetään osaksi yhteiskuntapolitiikkaa, sen muuttuneita ja muuttuvia järkeilyjä ja logiikoita. Miten sote-uudistus on tullut mahdolliseksi? Miten se voisi olla muuten? Miten sote-uudistus voisi parantaa palveluja? Mihin kansainvälisiin virtauksiin uudistus liittyy?”

Tässä lehdessä on luettavanasi kokoelma eri näkökulmista kirjoitettuja puheenvuoroja sote-integraatiosta. Anneli Pohjola kirjoittaa, että yhdenvertaisuus esiintyy lakiesityksessä valinnanvapautena, ja sen edellytysten järjestäminen asetetaan viime kädessä julkisille toimijoille. Hän myös peräänkuuluttaa järjestöjen tuottamien palvelujen parempaa asemaa. Vaiva-kollektiivi paikantaa uudistuksen olohuoneen elefantiksi hoivan tarpeen ja erityisesti vanhusten vaivaisuuden. Sote-perhe elää ikään kuin tuota norsua ei olisi ja puhuu vanhuksista numeroina ja ”tehostamispotentiaalin” raaka-aineena. Ville Yliaska sijoittaa uudistuksen osaksi julkisen hallinnon pitkää, vähittäistä käännettä, jossa on aina ollut nopeita hankkeita. Teppo Kröger niin ikään kirjoittaa uudistuksen pitkään suomalaiseen yhteiskuntapoliittiseen järjelyyn ja väittää, että kyse on merkittävästä siirtymästä ”julkissektoriuskosta” ”markkinauskoon”. Kun asiantuntija toisensa jälkeen ohitetaan, kansalta vaaditaan ”uskonloikkaa” uudistuksen legitimitetin saavuttamiseksi.

Lehden artikkelit muistuttavat meitä empiirisen tutkimuksen kautta ilmiöistä, jotka ovat vahvasti latautuneita myös sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tämän lehden ensimmäisessä artikkelissa Elina Virokannas analysoi, millaisia autetuksi tuleminen kokemuksia huumeita käyttävien naisten keskusteluissa hyvinvointipalvelujärjestelmästä rakentuu ja miten hallinnan suhteet näyttäytyvät kokemuksia rajoittavina tekijöinä. Tarja Orjasniemi ja Anne Kurvinen tarkastelevat artikkelissaan vanhempien juomisen haittoja lapsen elämään, erityisesti ongelmallisen alkoholin käytön tuottamaa häpeää, pelkoa ja väkivaltaa. Kolmannessa artikkelissa Johanna Kallio ja Mikko Niemelä kysyvät, ketkä ansaitsevat tulla autetuksi, kun asiaa tarkastellaan kansalaiskyselyin.

Toivomme inspiroivia lukuhetkiä!

Eeva Jokinen ja Aini Pehkonen